

En vallpigas dräkt i Ovansjö Socken, Gästrikland

I slutet av 1800-talet fanns starka nationalromantiska strömningar och etnologin växte fram i form av intresse för folklivsforskning och en fascination för äldre tider och urgammal bondekultur. Arthur Hazelius grundade Skansen och Nordiska Museet och anställde "skaffare" som skickades ut med frågelistor och ombads att samla in gamla dräktdelar, med fokus på det som var särskiljande och unikt. Men det medförde samtidigt att sånt som var gammalt, trasigt och vardagligt inte alltid bevarades på samma sätt. Därför är det lite extra roligt, att Greta Hedlund i sin bok *"Dräkt och kvinnlig slöjd i Ovansjö socken 1750-1850"* på sidan 163 och framåt har beskrivit hur en vallpiga kunde klä sig förr i tiden, när hon bodde på fäboden under sommaren. Gästrikland, och speciellt Ovansjö som gränsar mot Dalarna, kan ses som ett reliktområde, alltså ett område där det fanns kvar ett ursprungligt dräktskick innan det upphörde kring mitten av 1850-talet. Det finns många gamla plagg bevarade på hembygds gårdarna i Järbo och Ovansjö, likaså på Gävle museum och Nordiska museet.

"Vallflicka i Norrlandsfjällen" efter gravyr av C F Ström. Bilden illustrerar en uppsats av R Dybeck En afton bland Norrlandsfjällen i Skandia 1848 (tryckt 1847). Vallflickan anges vara från Gammelboåsen i Ovansjö.

Greta Hedlund skriver, att valldräkten brukade bestå av enklare plagg i linne, en enkel särk och en kjol, ett förkläde och en halsduk, allt hemvävt av lin. Runt midjan hade hon ett livbälte med ett låthorn för att kalla på korna, en nystkrok för garn, en slidkniv och ett nålhus, en "sletjetaska" för att locka på korna och en matsäcksväska eller en flätad väska på ryggen. För regnväder kunde hon ha en hårgarnskrage, en vallkåpa eller ett yvtäcke. På benen strumpskrift som skydd mot myggen och på händerna halvvanter.

Bild från Greta Hedlunds bok.

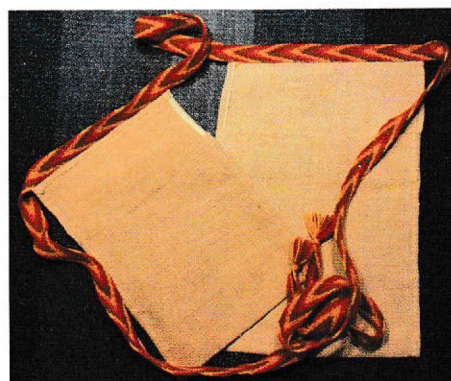
När vi hade en visning i Järbo Folkets hus sommaren 2022, försökte vi återskapa en liknande klädsel för att visa upp hur vallpigan kunde ha sett ut förr i tiden. Kristin Sundberg fick ha på sig en enkel särk och en ganska sliten och lappad livkjol, ett enkelt hemvävt förkläde i linne, en mjuk hylka på huvudet och en näverkont på ryggen. Jag sydde även upp en kopia av ett livband att ha runt midjan; det beskrivs i Greta Hedlunds bok, men tyvärr finns inget original bevarat. Livbandet användes till att knyta fast sådant som var bra att ha med sig på vall och i fäboden. Greta

Vallpigan Kristin. Foto: Anna-Johanna von Platen

Hedlund skriver: "När vallpigan hade knutit på sig livbandet och lagt ner det som skulle vara i väskorna, hade hon allt vad hon behövde för sin dag i skogen, och hon kunde lätt ta av sig det när hon kom hem. Det var bara att knyta upp bandet. Man kan säga att det var ett verkligt funktionalistiskt bälte"

Livbandet är ett intressant tillbehör, eftersom det tros vara använt av kvin-

Nygiort livband. Foto: Gunilla Humble

nor sedan mycket lång tid tillbaka. Sigfrid Svensson skriver i sin bok *"Traditioner i nordisk bondeklädnad"*, att det kan spåras ända till danska bronsåldersdräkter och använts för att bära med sig olika saker.

På hemsidan www.jarbohembygd.se finns mönster och beskrivningar till en enkel särk, en stubb, strumpeband, halvvanter, nålhus och mycket annat. Projektet har pågått i två år och kommer under 2023 att fyllas på med ytterligare varianter av dräkter från Ovansjö socken. Dock inte med något mönster till livbältet, eftersom det är en kopia av en kopia. Men vill du sy dig ett eget funktionalistiskt livbälte, så är det lätt! Här får du beskrivningen:

Enkel beskrivning till livband

Fläta ett livband i ullgarn i valfria färger. Beskrivning finns på nätet, googla 365 saker du kan slöjda, band med viggmönster. Mitt livband är 210 cm och avslutas med tofsar i båda ändarna.

Sy två fickpåsar i grovt linnetyg. Till den ena tog jag ett grövre tygstycke på ca 55 cm längd och 25 cm bredd. Den påsen blev 33 cm lång och 22 cm bred. Den andra blev lite mindre, jag använde ett lite mindre grovt tygstycke på ca 35 cm och 20 cm bredd. Den påsen blev totalt 25 cm lång och 18 cm bred (se bild). Vik in kanter och sy ihop och kasta med grova fällstygn, jag använde lintråd 35/2 att sy med.

Mät på livbandet var dina påsar sitter bäst på din kropp. Mina påsar sitter placerade på vardera sidan av höften, så jag enkelt kan sticka ner handen och plocka upp det som behövs. Sy fast påsarna, den större både i överkant och nederkant av bandet. Den mindre bara i nederkanten. Häng på dina tillbehör, nålhus, nystkrok, låthorn eller vad du vill ha med dig. Knyt på runt midjan och du är färdig. PS. Äntligen har du någonstans att förvara mobiltelefonen!

Gunilla Humble

Litteratur

Hedlund, Greta: *Dräkt och kvinnlig slöjd i Ovansjö socken 1750-1850*. (Finns att köpa via Ovansjö Hembygdsförening. Om du nöjer dig med en digital upplaga, så finns en länk på <https://www.hembygd.se/ovansjo/drakt-och-kvinnlig-slojd>).

Svensson, Sigfrid (1941). *Förhistoriska och medeltida traditioner i nordisk bondeklädnad*. Stockholm: Bonniers

Mera information om det gamla dräktskicket i Ovansjö socken, Gästrikland, finns också på www.jarbohembygd.se.